

Lasota-Moskalewska, Alicja / Świeżyński, Krzysztof

Kości zwierzęce ze stanowiska I w Wyszemborku

Światowit 37, 129-134

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alicja Lasota-Moskalewska i Krzysztof Świeżyński

KOŚCI ZWIERZĘCE ZE STANOWISKA I W WYSZEMBORKU

Materiał kości zwierzęcych ze stanowiska I w Wyszemborku jest bardzo ubogi: liczba wyeksplorowanych fragmentów kostnych jest mała, a stan zachowania kości – zły. Na podstawie oględzin ułamków kostnych można przypuszczać, że na stan ten wpłynęło głównie rozdrobnienie konsumpcyjne wynikające z potrzeby maksymalnego wykorzystania wartości smakowych i odżywczych kości zwierzęcych. Jednocześnie warunki glebowe, w których kości przebywały, nie sprzyjały ich konserwacji, na co wskazuje kruchość kości.

Pod względem gatunkowym i anatomicznym dało się określić 162 ułamki kostne wyższych kręgowców, oprócz nich stwierdzono w materiale obecność licznych łusek i kości ryb. Kości wyższych kręgowców w większości należały do ssaków (158) i tylko w czterech przypadkach do ptaków. Wśród szczątków ssaków, 128 (81,1%) fragmentów należało do zwierząt udomowionych, a pozostałe 30 (18,9%) fragmentów należało w połowie do zwierząt łownych, a w połowie do ssaków będących przypadkowymi wtrętami w materiałach archeozoologicznych, a mianowicie gryzoni i owadożernych. W materiale z Wyszemborka, udział kości tych zwierząt jest dość duży, gdyż w czasie wykopalisk stosowano sianie i szlamowanie gleby z obiektów i warstw kulturowych. Zabiegi te zwiększają znacznie szansę zebrania kości mikrossaków.

Wśród zwierząt udomowionych, najliczniej reprezentowane jest bydło (54 fragmenty kostne), następnie owce i kozy traktowane łącznie (37) oraz świnie (33). Przez pojedyncze fragmenty reprezentowany jest pies (3) oraz koń (1).

Wśród gatunków łownych, dominują kości łosi (5) i saren (4). Po dwie kości należały do jeleni i zajęcy i po jednej do niedźwiedzia i dzika.

Materiał archeozoologiczny, będący przedmiotem niniejszego opisu pochodził z dziewięciu obiektów będących jamami, najczęściej zasobowymi, oraz z warstwy kulturowej poza obiektami. Jedynie dla ośmiu obiektów udało się archeologom ustalić datowanie. Grupa pięciu obiektów, datowanych na II–III wiek n.e. dostarczyła, oprócz licznych szczątków ryb, tylko 22 fragmenty kostne,

z czego aż osiem należało do mikrossaków i trzy do zwierząt łownych (tabela 1). Pozostałe 11 fragmentów reprezentowało tylko trzy gatunki ssaków domowych, a mianowicie bydło oraz owce i kozy. Brak kości świń może nasuwać na myśl

Tabela 1

Liczba szczątków zwierzęcych w obiektach datowanych na II–III w.

Obiekt nr	Bydło	Świnia	Owca – koza	Pies	Koń	Zwierzęta łowne	Mikro-ssaki	Ryby
23	1	–	–	–	–	–	–	–
33	2	–	3	–	–	–	7	–
39a	–	–	3	–	–	3	1	liczne
40	2	–	–	–	–	–	–	–
53	–	–	–	–	–	–	–	liczne
Razem	5	–	6	–	–	3	8	liczne

następujące możliwości interpretacji: albo w tej fazie istnienia osady świnie były jadane mniej często niż inne gatunki zwierząt hodowanych na mięso, albo zabijane były najczęściej w młodym wieku, a kości ich, w niekorzystnych warunkach glebowych uległy większemu zniszczeniu niż kości przeżuwaczy. Obydwie możliwości jednak, należy traktować jedynie jako sugestie, na co należałoby zwracać uwagę na materiałach z analogicznych osiedli. Mała liczba kości w materiale z Wyszemborka nie pozwala na wyciągnięcie jakichkolwiek wniosków.

Na VI–VII w. wydatowano trzy obiekty (tabela 2), które łącznie zawierały 78 zidentyfikowanych fragmentów kostnych, z czego tylko dwa należały do ptaków, a reszta do ssaków. Wśród kości ssaków najwięcej było fragmentów

Tabela 2

Liczba szczątków zwierzęcych w obiektach datowanych na VI–VII w.

Obiekt nr	Bydło	Świnia	Owca – koza	Pies	Koń	Zwierzęta łowne	Mikro-ssaki	Ptaki	Ryby
21	12	19	18	1	–	3	3	–	–
22	5	6	4	–	–	–	4	2	–
44	–	–	–	–	–	1	–	–	–
Razem	17	25	22	1	–	4	7	2	–

pochodzących od świń, następnie od owiec i kóz, i wreszcie od bydła. Jednak różnice między udziałami kości wymienionych gatunków są niewielkie, można więc raczej mówić o wyrównanej ich reprezentacji w materiale.

Niestety, ze względu na za małą liczbę kości (szczególnie w grupie obiektów z II–III w.), nie można przeprowadzić analizy porównawczej między materiałami pochodzącymi z dwóch faz osady. Jedna tylko obserwacja wydaje się być dość wiarygodna, a mianowicie: w materiale datowanym na II–III w. jest relatywnie więcej kości zwierząt łownych (3:11, czyli 1:3,7), zaś w materiale późniejszym stosunek ten wynosi 4:64 czyli 1:16.

Trzecia część materiałów, niedatowanych, zawarta jest w tabeli. 3. Materiały te nie nadają się do żadnego podsumowania, gdyż zawierać mogą elementy zarówno z pierwszej, jak i z drugiej fazy osady.

Analiza anatomiczna wszystkich kości nie doprowadziła do żadnych wnio-

Tabela 3

Liczba szczątków zwierzęcych w niedatowanej części materiału

Lokalizacja	Bydło	Świnia	Owca-koza	Pies	Koń	Zwierzęta łowne	Mikro-ssaki	Ptaki	Ryby
dz. 39 VI	12	3	–	4	–	–	–	1	–
dz. 39 VII	10	2	1	–	1	5	–	1	–
dz. 39 VIII	1	2	–	–	–	–	–	–	–
dz. 39 IX	1	–	3	–	–	–	–	–	–
dz. 39 XII	–	–	–	–	–	1	–	–	–
dz. 44 VIII	1	–	–	–	–	2	–	–	–
dz. 48 VIII	2	–	–	–	–	–	–	–	–
ob. 34	5	1	3	1	–	–	–	–	–
Razem	32	8	7	5	1	8	–	2	–

Tabela 4

Wymiary niektórych kości zwierzęcych

Gatunek i rodzaj pomiaru	mm
Bydło	
człon paliczka II: długość całkowita	41
szerokość końca górnego	32
Owca	
śródstopie: szerokość końca dolnego	22
śródręcze: szerokość końca górnego	24
szerokość trzonu	14
Łoś	
kość skokowa: długość boczna	78
długość przyśrodkowa	74
szerokość	40

ków, gdyż tak mało liczny materiał, w rozbiciu jeszcze na elementy anatomiczne kośćca, nie mógł ukazać żadnych zgrupowań, nawet gdyby one teoretycznie istniały.

Analizy morfologicznej nie można było przeprowadzić ze względu na niewielką liczbę pomiarów (tabela 4). W dodatku, pomiary te dotyczą fragmentów kości, a jedyna kość cała pochodzi od łosia.

PODSUMOWANIE

Gdyby poczynione w tej pracy obserwacje wynikały z dużej liczby kości i były poparte analizą statystyczną, to być może, można by zrobić następujące uogólnienie: dla mieszkańców osady z II–III w. duże znaczenie miało rybołówstwo i łowiectwo. Hodowla zaś, dość słabo rozwinięta, opierała się głównie na zwierzętach trawozernych. Mieszkańcy osady z VI–VII w. przestawili swoje zainteresowania bardziej na hodowlę i to hodowlę zróżnicowaną, bo obejmującą w podobnym stopniu świnię, jak i gatunki należące do przeżuwaczy. Niestety, wobec skąpego materiału wymienione wyżej sugestie nie są możliwe do udowodnienia.

KATALOG KOŚCI ZWIERZĘCYCH

Obiekt 21

Krowa: fr. śródrezcza, fr. k. promieniowej, fr. k. udowej, fr. kręgu, fr. czaszki, fr. łopatki, fr. k. ramiennej, fr. żebra, fr. miednicy, fr. k. piszczelowej.

Świnia: 6 fr. zębów, 2 fr. kręgów, 5 fr. czaszki, fr. łopatki, 2 fr. k. udowej, fr. miednicy, człon palc., fr. śródstopia.

Owca – koza: 2 zęby, 3 fr. zębów (jeden stary), fr. żebra, f. żuchwy (przepalony), 3 fr. k. udowej (w tym jeden przepalony), fr. śródrezcza, fr. śródstopia, 2 fr. k. ramiennej, 2 fr. czaszki, fr. człona palcowego, uszkodzona k. skokowa.

Pies: fr. k. udowej.

Sarna: ząb.

Zając: metapodium, fr. żebra.

Mały gryzoń: fr. k. udowej.

Owadożerny: ząb, żuchwa.

Obiekt 22

Krowa: fr. kości ramiennej, fr. czaszki, fr. k. promieniowej, fr. k. piszczelowej, fr. k. udowej.

Świnia: 3 fr. zębów, fr. czaszki, fr. mostka, fr. k. piszczelowej.

Owca – koza: III człon palcowy, fr. k. udowej, fr. śródstopia, fr. zęba-siekacza.

Mały gryzoń: żuchwa, k. udowa, fr. k. udowej, fr. strzałki.

Ptaka: 2 fr. k. długich.

Obiekt 23

Krowa: fr. k. ramiennej (?)

Obiekt 33

Krowa: fr. k. łokciowej, fr. czaszki.

Owca – koza: 2 fr. zębów (starej), ząb.

Jeź: fr. miednicy, 2 k. strzałkowe, k. łokciowa, fr. k. łokciowej, żuchwa, kręgoszczytowy.

Obiekt 34

Krowa: 5 fr. czaszki.

Świnia: fr. żuchwy.

Owca – koza: fr. kręgu, fr. żebra, fr. łopatki.

Pies: fr. k. ramiennej.

Ptaka: fr. k. długiej (obróbka – paciorek).

Obiekt 39a

Owca – koza: 2 fr. moźdżenia, fr. k. promieniowej.

Łoś: 2 fr. zębów, k. skokowa.

Gryzoń: fr. żuchwy.

Ryba: liczne fr. kości i łusek.

Obiekt 40

Krowa: fr. k. udowej, fr. k. promieniowej.

Obiekt 44

Dzik: fr. kła.

Obiekt 53

Ryba: liczne kości i łuski.

Działka 39 VI

Krowa: 12 fr. żeber.

Świnia: 3 fr. żeber.

Pies: 4 fr. kręgu obrotowego.

Ptaka: fr. k. ramiennej.

Działka 39 VII

Krowa: fr. kręgu, człon palc. II, fr. zęba, 4 fr. k. promieniowej, fr. śródstopia, 2 fr. żeber.

Świnia: ząb fr. k. ramiennej.

Owca – koza: spalony fr. śródreżca.

Koń: fr. żebra.

Sarna: 3 fr. śródstopia.

Jeleń: fr. żebra.

Niedźwiedź: fr. żebra.

Ptaka: fr. k. długiej.

Działka 39 VIII

Krowa (młoda): fr. zęba.

Świnia: fr. k. piszczelowej, fr. zębra.

Działka 39 IX

Krowa: fr. k. ramiennej.

Owca – koza: fr. śródrczcza, fr. k. udowej.

Ryba: liczne kości i łuski.

Działka 39 XII

Jeleń: fr. poroża (ślady obróbki).

Działka 44 VIII

Krowa: fr. zęba

Łoś: 2 fr. zębów.

Działka 45 XII

Owca – koza: (b. młoda): ząb, czł. palc. II.

Działka 48 XII

Krowa: ząb, fr. zęba.